

**BATMAN
AKADEMİ
DERGİSİ**

Batman Üniversitesi
İslami İlimler Dergisi

**BATMAN
ACADEMY
JOURNAL**

Batman University
Journal of Islamic Sciences

BATMAN AKADEMİ DERGİSİ

Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

e-ISSN: 2619-9114

Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı:1

Haziran-2021

MAKALE BİLGİLERİ

Derecik Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Medresesinde Eğitim

Education in Derecik Mevlana Halidi Bagdadi Madrasa

Yazarlar

İslam MUSAYEV

Hakkari Üniv.

islamismayil@gmail.com

0000-0003-3111-2227

Sedat CAN

Hakkari Üniv.

csedat097@gmail.com

0000-0003-3277-605X

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 11.05.2021

Makale Kabul Tarihi: 31.05.2021

Sayfa Aralığı: 229-245

Öz: Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Medresesi Seyda merkezli olup faaliyetini ona göre sürdürmektedir. Seyda merkezli medreseler medrese geleneğinden gelen ve halk arasında Seyda olarak bilinen kişiler tarafından kurulan ve ihtiyaçları Seyda'nın kendisi veya bölge halkı tarafından temin edilen eğitim kurumlarıdır. "Derecik Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Medresesinde Eğitim" isimli çalışmamız nitel bir araştırma olup, veriler nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yoluyla elde edilmiştir. Çalışmanın teorik kısmının oluşturulması için konuyla ilgili yapılan çalışmalar taranmış ve değerlendirilmiştir. Araştırmanın temelini oluşturan Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî medresesi tarihi, yapısı, işleyişi konusunda gerekli bilgiler için konuyla ilgili sorular hazırlanarak medrese ziyaret edilmiş, medrese müderrisleriyle mülakat yapılmıştır. Sorulan sorulara alınan cevaplar düzenli bir şekilde kayıt altına alınmıştır. Görüşme sonucu elde edilen veriler betimleme yoluyla sınıflandırılmış ve kategorize edilmiş, belli başlıklar altında sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Derecik, Mevlana Halid-i Bağdadi, Medrese, Eğitim

Abstract: Mevlana Halid-i Bagdadi Madrasa is based in Seyda and it's activities continues there. Madrasahs based in Seyda are educational institutions established by people who came from the Madrasah tradition which is known as Seyda among the Public and whose needs are met by Seyda or by the people of the region. Our Study work titled Education in the Derecik Mevlana Halid-i Bagdadi Madrasa is a qualitative study work and the data were obtained through interviews using qualitative research method. The formation of the theoretical aspect of the study work is done through studies on the subject having been scanned and evaluated. For the necessary information about the history, structure and functioning of the Mevlana Halidi Bagdadi Madrasa which forms the basis of the study , questions were prepared about the subject, the Madrasah was visited and the Madrasah teachers were interviewed. The answers given to the questions asked were regularly put into record. The findings obtained as a result of the interview were defined by content analysis method and presented under categorical headings.

Key words: Derecik, Halidi Bagdadi, Madrasa, Education

Giriş

1. Dereciğin Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Demografik ve Coğrafi Yapısı

Derecik 1995-2018 yılları arasında Şemdinli ilçesine bağlı bir belde iken 18 Ekim 2018 tarihinden itibaren Hakkâri'ye bağlı ilçe statüsüne kavuşmuştur. Derecik, Şemdinli ilçesine 65, Hakkâri il merkezine 190 km uzaklıkta Kuzey Irak sınırında bulunan bir ilçedir. Nüfusu 2020 yılında toplam 22,988 bin civarında olup, ilçe merkezinin toplam nüfusu 10,563, köylerin toplam nüfusu ise 12,425'tir. İlçeye bağlı Balkaya, Güney, Gürmeşe, Hacıbey, Merkez, Orta, Rize, Üçyan ve Vapurtepe isimli dokuz mahalle ve Gelişen, Uslu, Ortaklar ve Anadağ olmak üzere dört köy bulunmaktadır. Köylere bağlı toplam 23 mezrası bulunan Derecik, dağlık olan arazi yapısı sebebiyle tarıma elverişli değildir. Yazları kurak, ilkbahar ve sonbaharda yağmurlu bir iklim hâkimdir. Kışları kar yağışlı ve ılıman geçer. Tarıma elverişli alanlar az olup yer yer seralar kurulmuştur. İlçe merkezinde çok az ağaç bulunmakla birlikte çevre köylerdeki ağaç cinsi genel olarak meşedir. Balkayalar, Vapur Tepe, Karadağ, Süngü Tepe önemli dağlardandır. İlçede iki adet yayla bulunmaktadır. İran, Irak ve Türkiye sınırlarının birleştiği yerden doğan Hacıbey nehri, güney batı yönünde uzanmakta olup, Irak, Türkiye sınırını oluşturmaktadır. Hacıbey nehri çevresinde buğday, arpa, ekimi yanında yaz sebzeçiliği yapılmaktadır. Irak sınırında kurulan ilçede 2014 yılında Umurlu Sınır Kapısı'nın yapımına başlanmıştır. İlçede daha çok küçükbaş hayvancılık yaygın olup, yapısı itibarıyla büyükbaş hayvancılığa elverişli değildir. Bölge halkının tamamı Gerdi aşiretine mensup, Sünni Müslümandır. Halkının büyük çoğunluğu Nakşibendi tarikatına mensuptur.

2. Araştırmanın Yöntem ve Modeli

“Derecik Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Medresesinde Eğitim” isimli çalışmamız nitel bir araştırma olup, veriler nitel araştırma yöntemlerinden yapılandırılmış görüşme tekniğiyle elde edilmiştir. Çalışmanın teorik kısmının oluşturulması için konuyla ilgili yapılan çalışmalar taranmış ve değerlendirilmiştir. Araştırmanın temelini oluşturan Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî medresesi tarihi, yapısı, işleyişi konusunda gerekli bilgiler için konuyla ilgili sorular hazırlanarak medrese ziyaret edilmiş, medrese müderrislerinden bir kişiyle görüşme yapılmıştır. Sorulan sorulara alınan cevaplar düzenli bir şekilde kayıt altına alınmıştır. Görüşme sonucu elde edilen veriler betimleme yoluyla sınıflandırılmış ve kategorize edilmiş, belli başlıklar altında sunulmuştur.¹

3. Bulgular

Bu başlık altında araştırmaya tabi tuttuğumuz medreseyle ilgili yaptığımız görüşmelerle elde edilen veriler ayrı başlıklar altında incelemeye tabi tutulacaktır.

3.1. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Medresesinin Tarihi

2009 yılında Mele Şehabettin tarafından Derecik'te Kur'an Kursu Yapma ve İşletme Derneği kurulmuştur. Eğitimini Kuzey Irak'ta tamamlayan Mele Şehabettin gurbette eğitim almanın maddi ve manevi sıkıntılarını yaşayan biri olarak, doğup büyüdüğü bölgenin ilmi yönden geri kaldığını görmüş, bölge insanının kötü düşünce ve fikirlere karşı korumak amacıyla medrese kurmak kararı almıştır. İlk başta kendi imkanlarıyla 20-30 kişilik medrese hayaline kavuşan Mele Şehabettin, artan talebe karşılık büyük bir medrese kurma girişimlerinde bulunmuştur. Hazırda 80-100 öğrencinin eğitim gördüğü medresenin bu günlerde ulaşmasında çeşitli desteklere başvurulmuştur. 2010 yılında Hakkâri merkez ve

¹ Ali Yıldırım – Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2013), 259.

ilçelerinde bulunan tüm camilerden toplanan yaklaşık on üç bin liralık bir yardımla medresenin temelleri atılmıştır. Toplanan yardımların düşünülen medrese inşası için yetersiz olduğunu gören Mele Şehabettin, yarım kalan inşaatın tamamlanması için Kuzey Irak'a giderek medresenin inşaatı için maddi destek bulmaya çalışmıştır. Oradan sağladığı yardımlarla 2012 yılında medresenin 4. Katı, 2013 yılında ise çatısı yapılarak inşaatı tamamlanmıştır. Mele Şehabettin'nin çok büyük fedakarlığı, gayreti ve Derecik esnafının yardımıyla inşaatı tamamlanan medrese 15 Ekim 2015 yılında 30 öğrenci ile eğitim faaliyetlerine başlamıştır. Bu sayı 2018-2019 yılında 105'e kadar ulaşmıştır. Artan talebe karşılık vermek amacıyla 2019 yılında ikinci binanın temeli atılmıştır. Hali hazırda binanın inşaatı devam etmekte olup kısa sürede tamamlanması beklenmektedir. Yapılan ikinci bina ile birlikte öğrenci sayısının 170'e kadar ulaşması öngörülmektedir. Medresenin ihtiyaçları çevre halkının desteği, esnaf ve öğrenci ailelerinin yardımlarıyla karşılanmaktadır. Kimisi medresede eğitim gören öğrencilerin günlük yiyeceklerini, kimisi medresenin diğer giderlerini karşılamaktadır.

3.2. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Medresesinin Yapısı ve İşleyişi

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki medreseler yapısı itibarıyla tarikat ve Seyda merkezli medreselerdir. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Medresesi Seyda merkezli olup faaliyetini ona göre sürdürmektedir. Seyda merkezli medreseler medrese geleneğinden gelen ve halk arasında Seyda olarak bilinen kişiler tarafından kurulan ve ihtiyaçları Seyda'nın kendisi veya bölge halkı tarafından temin edilen eğitim kurumlarıdır.² (Musayev, 2018, s. 238-239). Medresenin yönetimi ve denetimi Seyda'nın kendisindedir. Seyda'dan sonra Seyda'nın yardımcısı Seyda ve öğrenciler arasında

² İslam Musayev, "Doğu Medreselerinde Eğitim: Hakkâri Mele Nezir Medresesi Örneği", *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/2, 2018, 238-239.

iletişimi sağlamaktadır. Ayrıca günlük nöbetçi müderris ise 24 saat görevli olup, sabah namazında öğrencileri uyandırır, onların özel durumlarıyla ilgilenir, medrese içindeki günlük disiplin ve düzeni sağlamakla meşgul olur. Vukuatlı durumları kayıt altına alır, nöbetçi öğrenciyi kontrol eder, gelen misafirleri karşılar ve onlarla ilgilenir. Nöbetçi müderrisin öğrenciler arasında Mir³ diye adlandırılan bir yardımcısı vardır. Müderrisler ise öğrencilerin dersleriyle ilgilenir, onların derslerini takip eder ve onlara rehberlik ederler. Her müderrisin sorumlu olduğu belli öğrenciler olur ve onlarla ayrı ayrı ilgilenir. Medresede okuyan öğrencilerin iâşe ve ibate masrafları genel olarak çevredeki hayırsever iş adamları, esnaf ve halk tarafından karşılanmaktadır. Medresede görev alan müderrisler kadrolu imam-hatip, müezzin-kayyım, sözleşmeli imam-hatip veya fahri ve kadrolu kuran kursu öğreticisi olarak görev almaktadırlar.

Medrese, yönetim ve idaresinde temel yetkili Seyda olmakla beraber müderrislerden oluşan bir şura tarafından yönetilmektedir. Medrese ile ilgili işler istişare edilir. Bu şura aylık, haftalık veya olağanüstü durumlara bağlı olarak toplanmaktadır. Medresenin temizliği öğrenciler tarafından yapılmaktadır. Her öğrencinin bir ayda veya iki ayda değişmekle birlikte sabit ve belli bir yeri vardır. Büyük odaları, mescit ve sınıflar iki üç öğrenci birlikte temizler. Yemekler görevli aşçı tarafından yapılmaktadır. Bir aşçı yardımcısı bulunup, her gün listeye bağlı olarak yemekhanede iki öğrenci nöbetçi olmaktadır.

3.3. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Medresesinde Eğitim-Öğretim

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî medresesinde takip edilen müfredat, Doğu medreseleri müfredatının genel karakteristiğiyle uyumludur. Bu geleneksel eğitim öğretim yöntemi olarak “birebir okuma ve toplu okuma” şeklinde sürdürülmektedir.

³ *Mir*: Medresenin iç işlerini idare eden öğrenciye verilen isimdir. Mir, öğrencilerin başarı durumlarını, sıkıntılarını bilmek zorundadır. Öğrenci izin almak isterse mir aracılığıyla Seyda'ya bildirir. Ayrıca nöbetçi müderrise yardımcı olur.

Eğitim gönüllülüğe dayalı olduğu için, medrese yönetimi tarafından her öğrenciye belli bir müfredat sunulmaktadır. Ancak karar almada serbest olan öğrenci buna zorlanmamaktadır. Öğrencinin zeka seviyesi, öğrenme durumu ve gayretine bakılarak ders verilmektedir. Bir öğrenci yavaş öğreniyorsa, gruptaki diğer öğrencilerin gerisinde kalıyorsa, müderris o öğrencinin öğrenme durumuna bakarak farklı yöntem ve teknik uygulayabilmektedir. Medresede öğrenci merkezli eğitim devam etmektedir. Öğrencinin alacağı ders onun zaman içindeki öğrenme durumuna bakılarak müderris tarafından azaltılıp artırılabilir. Belli ve sabit bir programın olmaması sebebiyle medresede programın akışını öğrencinin kendisi ve performansı belirlemektedir.

3.3.1. Öğrenci Seçimi, Kabul Şartları ve Devam Durumu

Medresede öğrenci seçiminin temel şartı gönüllülük ve öğrencinin ilim öğrenme isteğine bağlıdır. Velinin medreseye başvurusuyla öğrenci alımları Haziran ayında başlamaktadır. Medrese yönetiminin tasvip ettiği öğrencinin ortaokulu bitirmiş olarak başvurusu şeklindedir. Öğrenci bir taraftan lise öğrenimini örgün eğitim yoluyla almakta diğer taraftan eğitimine medresede devam etmektedir. Lise eğitimini tamamlayan öğrenci ilahiyat ön lisans programına başvurarak eğitim hayatına devam etmektedir. Haftada bir gün yılda bir ay tatil yapılmaktadır. Haftanın altı günü eğitim devam edip Perşembe günü ikindi namazından Cuma günü akşama kadar tatil yapılmaktadır. Cuma günü tatilinde öğrenciler futbol, satranç gibi farklı etkinlikler yapmaktadırlar. Her üç aylık periyotlarda bir hafta tatil olup ayrıca özel bayramlarda tatil yapılmaktadır. Medresede öğrencinin devam durumu zorunlu olmayıp öğrencinin kendisine bağlıdır. Müderris öğrenciyi devam konusunda zorlamasa da öğrenciyi medresede tutmaya yönelik gay-

ret göstermektedir. Müderris öğrencide motivasyon oluşturarak öğrenciyi sıkmadan bunaltmadan ders vermektedir.

3.3.2. Eğitim Süresi

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî medresesi hafızlık ve Arapça eğitimi olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Medrese yönetiminin tasvip ettiği eğitim, öğrencinin önce hafızlık eğitimi görüp sonra Arapça eğitimine geçmesi şeklindedir. Daha önce de belirtildiği gibi medresede öğrenci karar almada serbesttir. Zekasına ve gayretine bakılarak karar verilir. Medresede eğitim süresi hazırlık ve Arapça olmak üzere toplam yedi yıldır. Bu süre öğrencinin sabırına, gayretine ve başarı durumuna bağlı olarak beş, altı yıl olduğu gibi sekiz, dokuz yıl da olabilmektedir. Medresede eğitim hazırlık eğitimiyle başlar. Hazırlık altı ay veya bir yıl sürmekte olup, bu sürede yüzüne okuma, Tecvid, İlmihal, Ahlak ve Siyer gibi dersleri görmektedirler. Hazırlık eğitiminden sonra öğrencilere temel hafızlık eğitimi verilmektedir. Bu eğitimde Amme cüz, Yasin, Mülk, Rahman sureleri ezberletilmektedir. Daha sonra öğrencinin seçimine ve öğrenme durumuna bakılarak hafızlık veya Arapça eğitimine tabi tutulmaktadır.

3.3.3. Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Temel hafızlık eğitiminde Amme cüzü, Yasin, Mülk ve Rahman sureleri ezberlendikten sonra hafızlık eğitimi başlamaktadır. Hafızlık eğitimi öğrencinin gayretine, motivasyonuna ve öğrenme kapasitesine bağlı olarak ortalama bir buçuk ile iki yıl sürmektedir. Hafızlık eğitimi bittikten sonra öğrenci Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yılda 3 defa düzenlediği hafızlık sınavına girmektedir. Başarılı olan öğrenciler belge alıp medresede Arapça bölümüne geçmektedir. Mevlana Halid-i Bağdadi medresesinde hafızlık eğitimini tamamlayan öğrencinin Arapça bölümünde eğitimine devam etmesi gerekmektedir. Bu medrese Seydası'nın koymuş olduğu bir kuraldır. Bu öğrencinin ilmi yönden gelişmesini sağlamaktadır. Hafızlık sınavında başarılı olmayan öğrenci tekrar sınava hazırlanmaktadır.

Hafızlık eğitimi birinci cüzün son sayfası (Bakara suresi 135. Ayet) ile başlamaktadır. Hafızlık öğrencisinin ilk dersi bu şekilde başlamaktadır. Bu ders her cüz'ün son sayfası ile devam etmektedir. Buna birinci tur denilmektedir. Kimileri buna şavt demektedir. İkinci ders her cüz'ün sondan ikinci sayfası olmaktadır. Müderris, öğrenciye dersi 2-3 defa okuyarak öğrencinin doğru ve kurallarına uygun bir şekilde duymasını sağlamaktadır. Metot olarak ise öğrenci önce ilk ayeti sonra ikinci ayeti ezberlemektedir. Sayfanın yarısına gelince zincirleme şeklinde hepsini birleştirmektedir. Yarısını ezberlediği sayfayı müderrisin huzurunda okumaktadır. Diğer yarısını aynı şekilde ezberleyip, tekrardan müderrise okumaktadır. Müderris dersi en fazla üç hata ile kabul etmektedir. Uygulamada üç hata ve beş takılmadan fazla olursa müderris dersi kabul etmemektedir. Her cüz'ün sondan ikinci sayfası öğrencinin dersi olmaktadır. Üçüncü dersi veya üçüncü turu ise her cüz'ün sondan üçüncü sayfası olmaktadır. Her bir turda daha önce yapılan ezberler sürekli tekrar edilmekte böylelikle önceki ezberler devamlı tekrar edilip kuvvetlendirilmektedir. Bu sistem ile hafızlık eğitimi yirmi turda tamamlanmaktadır. Medresede müderrisler ile yapılan görüşmede bu sistemin bu şekilde olmasının sebeplerini şöyle açıklamaktadır; "hafızlık sabır ve inanç isteyen bir süreç olduğu için bir öğrenci ilk cüze başladığında kalan cüzlere bakarak kalan kısmı gözünde büyütebilir. Bu durum öğrencinin moral, motivasyon ve performansına etki edebilmektedir. Bu sistem ile tekrarlar daha kolay olmaktadır. Medresede öğrencinin yapmadığı, ezberlemediği sayfaya ğam(ham) denilmektedir. Öğrencinin ezberlediği, ders olarak aldığına ğas(has) denilmektedir. İlk ezberlenip ikinci tekrarına ğamğas (hamhas) denilmektedir" (Muhammed Hilal, Kişisel Görüşme, Mart 2021).

Medresede Arapça eğitimi genel olarak altı veya yedi yıl sürmektedir. Bu süre öğrencinin performansı ve öğrenme durumuna

bağlı olarak değişmektedir. Eğitimin temeli ezbere dayalı olup, yoğun ve istikrarlı bir eğitim süreci hâkimdir. Okutulan eserler yıllarca klasik doğu medreselerinde tecrübe edilmiş ve özel olarak seçilmiş kitaplardan oluşmaktadır. Dersler kitaplardaki metinlerin ezberlenmesiyle devam etmektedir. Bu sayede zengin bir dil olan Arapçayı kelime bazında ezberlemek daha kolay olmaktadır. Okutulan kitaplar sırasıyla sarf ile başlayıp nahiv, mantık, vad' ilimleriyle devam etmektedir. Medresede öğretim genellikle ezber, mütalaa ve müzakere şeklindedir. Öğrenci sıra kitaplarını bitirdikten sonra icazet⁴ almaya hak kazanır. Medresede eğitim öğretim birebir ve toplu okuma yöntemiyle birlikte mütalaa ve müzakere şeklinde yürütülmektedir.

Birebir okuma yöntemi: Medreseye yeni başlayan öğrenci bir müderrise teslim edilmektedir. Her müderris kendi grubunu oluşturur. Sınıf sayısı genellikle sekiz öğrenciden oluşmaktadır. Müderris grubundaki öğrencilerle birebir ilgilenmekte, her bir öğrencinin zeka seviyesi ve öğrenme durumunu gözlemleyerek ona göre ders vermektedir. Eğitimine bu şekilde devam eden öğrenci, dersini aldıktan sonra grubundaki diğer öğrencilerle müzakere eder ve dersini pekiştirir. Gruptaki öğrenciler arasında üst kademedeki öğrenci alt kademedeki öğrenciye yardımcı olmak zorundadır.

Toplu okuma yöntemi: Medresede toplu okumalar Kur'an'î Kerim, Şeriat, Siyer, Akaid, Hadis ve Tefsir gibi derslerde olmaktadır. Bu dersler her öğrencini kavrayabileceği dersler olması hasebiyle toplu olarak verilmektedir. Öğrenciler sınıfta veya hocanın odasında halka oluşturularak ders almaktadır.

Mütalaa tekniği: Öğrencinin aldığı dersi dikkatlice irdelemesi, derse vakıf olması, detaylı çalışması anlamına gelmektedir. Ayrıca

⁴ **İcazet:** İslâmî eğitim ve öğretimde akademik diplomaları, sanat ve meslekte yeterlilik için gerekli izin ve onayı ifade eden bir terimdir. Geniş bilgi için bkz: Mesut İdrız, "İslam Eğitim Yaşamında İcazet Geleneği", *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/3, 2003, 169.

mütalaa öğrencinin alacağı desten önce ön hazırlık, dersini anlamasını ve pekiştirmesini sağlamaktadır.

Müzakere tekniği: Sözlükte anmak, zikretmek gibi anlamlara gelen müzakere terim olarak ise iki kişinin bir dersi mütalaa etmesi anlamına gelmektedir.⁵ Medresede üst seviyedeki daha önce o dersi görmüş öğrenci, alt seviyedeki öğrenci ile müzakere eder. Yapılan bu çalışma şekli üst seviyedeki öğrenci için ders tekrarı, alt seviyedeki öğrenci için ise dersin pekiştirilmesi ve detaylı anlaşılması anlamına gelmektedir.

3.3.4.Müfredat ve Okutulan Eserler

Müfredatta ağırlıklı olarak dilsel ilimler okutulmaktadır. Medreselerde okutulan eserler değişmekle beraber, aynı konularda farklı eserler okutulmaktadır. Okutulan kitaplar genellikle metin ve şerhlerden oluşmaktadır. Bunlara ek olarak, metin veya şerhlere yazılan haşiyelerle kitap sayısı artmaktadır.⁶ Medresede eğitim ezberle dayalı sürdürülmektedir. Şerhler ve haşiyeler ezberlenen metinlerin daha iyi anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Kitapların belli bir sürede bitirilmesi şartı yoktur. Öğrencinin öğrenme durumuna ve gayretine bağlı olarak süreç ilerlemektedir. Okutulan eserler şu şekildedir:

Emsile: Müellifi bilinmemektedir. Sarf alanında okutulmaktadır. Arapçada kullanılan tüm kelime kalıplarını ve çekimlerini anlatan bu kitap Arapça ve Türkçe olmak üzere çok sayıda şerh yazılmıştır.⁷

⁵ İbrahim Hatipoğlu, "Müzakere", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 2/233.

⁶ Uğur Erman, "Siirt Medreselerinde İcazetnâme Öncesi Okutulan Kitaplar ve İçerikleri", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1, 2016, 135-172.

⁷ İsmail Durmuş, "Emsile", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/166-167. Ankara: TDV Yayınları. 1995, 166-167.

Binā: İkinci sırada okutulan bu kitabın müellifi bilinmemektedir. Metinleri kısa olup çok sayıda şerhi yazılmıştır.

İzzî: Kitap, İzzetin Ebu'l Fazıl İbrahim B. Abdülvehhab tarafından yazılmıştır. Sarf alanında okutulan üçüncü kitaptır.

Ecrûmî: İbn Acurrum'un nahiv ilmine dair yazdığı eseridir. Eserde zamir, mârife, nekre, gayr-ı munsarîf vb. nahiv konuları işlenmiştir.

Avâmil-i Cürçânî: Eser Cürçân doğumlu, Abdulkâhir b. Abdur-Rahman b. Muhammed Ebubekir Cürçânî tarafından telif edilmiştir. Eser on üç bölümden oluşup, Nahiv ilmin kısa özettir.

Zurûf: Dili Kürtçe olan eser, Molla Yunus el-Kuteyni tarafından kaleme alınmıştır. Arapça'da zarflar anlamına gelen Zurûf nahiv ile ilgilidir.

Terkîp: Nahiv alanında yazılmış, müellifi Molla Yunus el-Kuteyni'dir.

el-Kevâkibü'd-Dürriye: Muhammed b. Ahmed el-Ehdel tarafından kaleme alınmış nahiv eseridir.

Şerhu'l-Muğnî: Muhammed el-Ömeri el-Meylanî tarafından yazılmış nahiv ilmi ile alakalıdır. Eserde anlamı kapalı olan bazı kelimeler ve şiirler açıklanmıştır.

Tedric-ül Edani (Sa'dînî): Şeyh Abdülhak tarafından kaleme alınan eser nahiv alanına aittir. Eser medresede Sadini olarak bilinmektedir.

Hallü'l-me'âkıdî'l-Kavâ'id: Müellifi Ahmed Şemseddin Ebû's-Senâ b. Muhammed Ebi'l-Berekât b. Ârif Hasan ez-Zilî es-Sivâsî'dir. Medresede nahiv alanında okutulmaktadır.

Şerhu'l Kıtır (Şerhu Katru'n-Nedâ ve Bellu's-Sedâ): Müellifi Ebu Muhammed Cemâluddîn Abdullâh b. Yusuf İbn Hişâm el-Ensârî el-Mısırî'dir. Nahiv ilmine dair kaleme alınmış eserdir.

el-Behcetü'l Merdiyye (Suyûtî): Müellifi Ebü'l Fazl Celalüddin Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed el-Hudayri es-Suyuti eş-Şafii'dir. Medresede Nahiv alanında okutulmaktadır. Eser Suyûtî olarak isimlendirilmektedir.

Câmî: Eserin müellifi Abdu'r-Rahman b. Ahmed b. Muhammed eş-Şîrâzî el-Herevî el-Camidir. İsim babı, fiil babı ve harf babı olarak üç baktan oluşan eser nahiv alanıyla ilgilidir.

İsagüci: Bu eser Porphyrios tarafından Aristoteles'in Kategoriler kitabına giriş olarak yazılmıştır. Mantığın İslam'a girmesiyle Arapça'ya tercüme edilmiştir. Müslüman dünyasında birçok şerhi yazılmış olup en meşhuru Esirüddin el-Ebherî'ye ait olan er-Risâletü'l Esîriyye'dir. Medresede Ebherî'ye ait eserin şerhleri okutulmaktadır. Şemsuddîn Muhammed b. Hamza el-Fenârî ait olan Fenârî kitabı buna örnek olarak gösterilebilir.

Muğni't-tullâb: Müellifi Maḥmud b. Ḥasen el-Mağnūsāvî'dir. Medresede mantık alanında okutulmaktadır. İsagüci şerhidir.

el-Fevâ'idü'l-Fenâriyye: Mantık ilmi ile alakalı kitabın müellifi Şemseddin Muhammed b. Hamza Fenârî'dir. Mantık ilmini kolay ve sade bir dil ile anlatan eserdir. Medresede öğrencilere doğru düşünme ve doğru sonuçlara ulaşma gibi kazanımlar sağlayacağı için okutulmaktadır.

eş-Şemsiyye: Ali b. Ömer el-Kâtibî el-Kazvînî'ye ait risalenin tam adı er-Risâletü'ş-Şemsiyye fi'l-Kavâidi'l-Mantıkiyye'dir. Mantık alanında ait olan eserde mantığın gerekliliği, tanımı yapılmıştır.

Risâletü'l-vad' (er-Risâletü'l-vazıyye): Müellifi Ebü'l-Fazl Adudüddîn Abdurrahmân b. Ahmed b. Abdilgaffâr el-Îcî'dir. Medresede Vad' ilmi alanında okutulmaktadır.

Abdulğafûr: Radiyyu'd-dîn Abdulğafûr b. Salah el-Lârî el-Ensârî (ö.H.912/M.1507) tarafından yazılan eser, nahiv konularıyla ilgilidir.

İşâmu'l İstiare: Müellifi Usâmu'ddîn İbrahim b. Muhammed b. Arab Şâh el-İsferâyînî el-Hanefî el-Eş'ârî'dir. İstiare alanında okutulmaktadır.

el-Habiyye (el-Habiyye fi ilmi Âdabi'l-Münazara): Muhammed b. Salih Ahmed el-Garsi tarafından yazılmış olup, münazara adabıyla ilgili okutulmaktadır.

Velediyye (er-Risâletü'l Velediyye fî Âdâbi'l Bahsi ve'l Münâzara): Müellifi Osmanlı âlimi Muhammed b. Ebî Bekr el-Mar'âşî el-Hanefî'dir (Saçaklızâde). Münazara alanında okutulan bir diğer eserdir.

Telhîsü'l-Miftâh: Müellifi Hafîb el-Kazvînî'dir. Musul'da doğmuş olup tam adı Ebu'l-Meâlî Celâlu'ddîn el-Hafîb Muhammed b. Abdurrahmân b. Ömer b. Ahmed el-Kazvînî eş-Şâfiî'dir. Eser bir mukaddime, üç ana bölüm ve bir hatimeden oluşmaktadır. Eserin birinci bölümünde me'ani ilmi, ikinci bölümünde beyan ilmi, üçüncü bölümünde bedi ilmiyle ilgili konular yer almaktadır.⁸

Muhtasar: Eser Sa'dud-din Mes'ud b.Ömer b. Abdullah el-Fârisî el-Herevî tarafından kaleme alınmıştır. Telhîsü'l-Miftâh metninin şerhi olup meâni, beyân ve bedi' ilimlerini konu almaktadır.

Cevheretü't-Tevhîd: Eşari alimi Ebû İshak İbrâhim b. İbrâhim el-Lekânî'ye (ö. 1041/1631) ait olan eser, akaid alanına dair manzum eserdir.

⁸ Ahmet Akdağ, "Telhîsü'l-Miftâh'ın Beyân Bölümünün Mütercimi Bilinmeyen Bir Tercümesi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 5/3, 2016, 1244.

Cemu'l-Cevâmi: Usûl-u fıkıh konularını ihtiva eden bu eser Ebû Nasr Tâcuddîn Abdulvehhâb b. Alî b. Abdilkâfî es-Sübki tarafından kaleme alınmıştır.

3.3.5.Değerlendirme Sistemi

Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Medresesinde Klasik Doğu medresele-ri gibi okutulan kitaba veya derse bağlı olarak, yazılı ve sözlü bir değerlendirme sistemi mevcuttur. Medresede her müderris ders verme yönteminde serbest olduğu gibi değerlendirme sisteminde de serbesttir. Müderris grubundaki öğrencilerin başarısı için onlara rehberlik eder, onları bireysel yeteneklerine göre kategorize eder. Hafızlık bölümünde müderris, derste öğrencinin ezberini soru sorarak ezber yapıp yapmadığını kontrol eder ve öğrenciyi değerlendirir. Öğrencinin zaman içindeki gidişatına, performansına bakarak ayrıca kontrol eder. Genel itibarıyla medresede değerlendirme günlük olarak devam etmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın düzenlediği hafızlık sınavında başarılı olup belge alan öğrenciler, hafızlık bölümünden mezun sayılmaktadırlar. Arapça bölümünde değerlendirme sistemi ise okutulan kitaplara bağlı olarak değişmektedir. Genel olarak tüm kitaplarda yazılı ve sözlü sınavlar yapılmaktadır. Müderris öğrencinin durumuna bakarak önce yazılı daha sonra sözlü sınava tabi tutar. Başarılı gördüğü öğrenciyi sözlü sınava tabi tutup bir sonraki kitaba geçirir. Her ayda bir genel sınav yapılmaktadır. Genel sınavda öğrenci bitirdiği kitaplardan sorumlu olup 80 ile 90 civarında not almalıdır. Soruları müderris hazırlar. Ayrıca öğrenci bir kitabı bitirdiğinde özel olarak sınava tabi tutulur. Okutulması ve öğrenilmesi zor olan kitapların sınavlarında başarılı sayılmaları için öğrencilerin 60 ile 70 civarında not almaları gerekmektedir (Muhammed Hilal, Kişisel Görüşme, Mart 2021).

Sonuç

Mevlana Halid-i Bağdadi medresesi Hakkari'nin Derecik ilçesinde Mele Şehabettin tarafından kurulan kendine özgü yapı ve işleyişi olan bir eğitim kurumudur. Bölgedeki dini hayatın şekillenmesinde önemli rolü bulunan medrese hizmetlerini bölge halkı ve Seyda'nın kendisi tarafından sağlanan maddi ve manevi desteklerle sürdürmektedir. Medrese, yönetim ve idaresinde temel yetkili Seyda olmakla beraber müderrislerden oluşan bir şura tarafından yönetilmektedir. Medresede öğrenci seçiminin temel şartı gönüllülük ve öğrencinin ilim öğrenme isteğine bağlıdır. Medresede ortaokulu bitiren öğrenciler eğitim görmektedirler.

Mevlana Halid-i Bağdadi medresesi hafızlık ve Arapça eğitimi olmak üzere iki bölümden oluşmakta olup, yönetimin tasvip ettiği eğitim, öğrencinin önce hafızlık eğitimi görüp sonra Arapça eğitimine geçmesi şeklindedir. Eğitim hafızlıkla birlikte genel olarak altı veya yedi yıl sürmektedir. Bu süre öğrencinin performansı ve öğrenme durumuna bağlı olarak değişmektedir. Medresede eğitim "birebir ve toplu okuma" yöntemlerinin yanı sıra müzakere ve mütalaa yoluyla işlenmektedir. Medresede klasik doğu medreselerinde tecrübe edilmiş ve özel olarak seçilmiş kitapların okutulduğu görülmüştür. Ayrıca araştırma sonucu medresede okutulan kitapların, öğrenci durumlarının, ders müfredatlarının ve kullanılan yöntem ve tekniklerin geleneksel medreselerde yapılan eğitime uygun olduğu ortaya çıkmıştır.

Medresede Klasik Doğu medreselerinde olduğu gibi okutulan kitaba veya derse bağlı olarak, yazılı ve sözlü bir değerlendirme sistemi mevcuttur. Her müderris ders verme yönteminde serbest olduğu gibi değerlendirme hususunda da serbesttir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın düzenlediği hafızlık sınavında başarılı olup belge alan öğrenciler, hafızlık bölümünden mezun sayılmaktadırlar. Arapça bölümünde değerlendirme sistemi ise okutulan kitaplara bağlı olarak değişmektedir. Genel olarak tüm kitaplarda yazılı ve

sözlü sınavlar yapılmakta olup, öğrencilerin başarılı sayılmaları için müderris tarafından belirlenen puanları almaları gerekmektedir.

Kaynakça

Akdağ, Ahmet. "Telhîsü'l-Miftâh'ın Beyân Bölümünün Mütercimi Bilinmeyen Bir Tercümesi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 5/3, 2016, 1243-1266.

Durmuş, İsmail. "Emsile", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 11/166-167. Ankara: TDV Yayınları, 1995.

Erman, Uğur. "Siirt Medreselerinde İcazetnâme Öncesi Okutulan Kitaplar ve İçerikleri", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1, 2016, 135-172.

İdrız, Mesut. "İslam Eğitim Yaşamında İcazet Geleneği", *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/3, 2003, 169-188.

Hatipoğlu, İbrahim. "Müzakere", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 2/233. Ankara: TDV Yayınları, 2006.

Musayev, İslam "Doğu Medreselerinde Eğitim: Hakkari Mele Nezir Medresesi Örneği", *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/2, 233-245.

Yıldırım, Ali – Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2013.